

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Сумський державний університет

Введено в дію наказом ректора
№0084-I від 12 лютого 2024 р.

ПОЛІТИКА ВІДКРИТОЇ НАУКИ
СУМСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
(Версія 01)

Сумський державний університет (далі – університет, СумДУ) – один із провідних університетів України, який визнаний у світовому науково-освітньому просторі. Університет у своїй освітній і науковій діяльності орієнтується на найкращі міжнародні практики, досвід та рекомендації, що дозволяє розвиватися за всіма напрямками.

Одним із пріоритетів розвитку науки та вищої освіти в Україні є інтеграція до Європейського дослідницького простору, про що зазначено в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Важливою умовою інтеграції є впровадження принципів відкритої науки. На рівні держави вже зроблені відповідні системні кроки і вжиті певні заходи, зокрема: затверджено дорожню карту з інтеграції науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору (наказ МОН України №167 від 10.02.2021р.), розпорядженням Кабінету Міністрів України № 892-р від 08 жовтня 2022 р. «Про затвердження національного плану щодо відкритої науки» затверджений перелік завдань та заходів впровадження відкритої науки.

Метою «Політики відкритої науки Сумського державного університету» (далі – Політика) є підвищення наукового співробітництва та обміну інформацією на користь розвитку науки та суспільного надбання. Для цього університет прагне зробити наукові знання відкритими, загальнодоступними та придатними для повторного багаторазового використання. Політика спирається на норми та положення, що зазначені вище, а також на Рекомендації ЮНЕСКО, Європейську хартію дослідників тощо.

1. Загальні положення

1.1 Політика визначає засади реалізації принципів відкритої науки в освітній та науковій діяльності університету.

1.2 Впровадження принципів відкритої науки в університеті – багаторівневий процес, який можливий за умови реалізації як інституційних, так і інфраструктурних механізмів із залученням широкого кола висококваліфікованих фахівців різних напрямів діяльності, спільна праця яких спрямована на розвиток сприятливого середовища підтримки дослідників у використанні відкритих дослідницьких практик.

1.3 Політика не суперечить міжнародній практиці, чинному законодавству, загальнодержавній та внутрішньоуніверситетській нормативній базі.

МОН України	Політика відкритої науки Сумського державного університету	Стор. 2
СумДУ		Версія 01

1.4 Політика реалізується на принципах академічної доброчесності, нерозголошення конфіденційної інформації, рівних можливостей і поваги до розмаїття.

1.5 Політика поширюється на всіх учасників освітньо-наукового процесу в СумДУ.

1.6 Політика розміщується в електронному Реєстрі основної діючої нормативної бази системи управління якістю діяльності СумДУ, який є складовою розділу загальної інформації офіційного сайту університету.

2. Основні терміни, визначення, позначення, скорочення та аббревіатури¹

FAIR принципи – принципи, які забезпечують відшукуваність (Findable), доступність (Accessible), сумісність (Interoperable) та повторне використання (Reusable) даних досліджень.

Автор – фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір.

Відкрита наука – набір принципів і практик, які спрямовані на забезпечення доступу до об'єктів дослідницької інфраструктури, наукових результатів та науково-технічної інформації з можливістю їхнього багаторазового використання, обміну та розповсюдження за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій з метою прискорення науково-технічного та суспільного розвитку, поглиблення співпраці між вченими тощо.

Відкритий доступ – сукупність практик, що застосовуються для організації безперешкодного та оперативного доступу до наукових результатів та науково-технічної інформації за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Відкриті дані досліджень – вільно доступні в мережі Інтернет дані з можливістю будь-якому користувачеві завантажувати, копіювати, аналізувати, повторно обробляти або використовувати для будь-яких інших цілей без фінансових, юридичних або технічних перешкод.

Відкриті наукові інфраструктури – дослідницькі інфраструктури спільного використання (віртуальні або фізичні, включаючи основне наукове обладнання або набори інструментів, ресурси, що базуються на знаннях, такі як колекції, журнали та платформи відкритого доступу до публікацій, сховища, архіви наукових даних, CRIS системи (бази даних для зберігання та управління інформацією та метаданими, що стосуються дослідницької діяльності установи), відкриті наукометричні та бібліометричні системи оцінки та аналізу галузей знань науки, відкриті інфраструктури для обчислень та обробки даних, що дозволяють проводити колективний та мультидисциплінарний аналіз даних, об'єкти цифрової інфраструктури), які необхідні для підтримки відкритої науки та обслуговування потреб різних спільнот.

Відкриті освітні ресурси – дидактичні, навчальні та дослідницькі матеріали на будь-яких носіях (цифрових чи інших), що перебувають у суспільному надбанні або видані за ліцензією відкритого доступу, яка надає третім особам дозвіл на безкоштовний доступ, використання, адаптацію, розповсюдження матеріалу без обмежень або з незначними обмеженнями.

¹ За даними відкритих джерел.

МОН України	Політика відкритої науки Сумського державного університету	Стор. 3
СумДУ		Версія 01

Дані досліджень – будь-яка інформація, що була зібрана та/або одержана в процесі наукових досліджень з метою створення наукового результату.

Ліцензія відкритого доступу – це дозвіл правовласника здійснювати використання його твору або даних досліджень іншими особами за певних умов.

Найбільш поширеною ліцензією відкритого доступу є Creative Commons (далі – CC). CC дозволяє автору або творцю даних встановити умови повторного використання або поширення твору або даних досліджень іншими особами. До CC можуть входити наступні умови:

CC BY – дозволяє поширювати та використовувати твір або дані досліджень з обов’язковим посиланням на автора або творця даних;

CC BY-SA – дозволяє поширювати або змінювати оригінальний твір, дані досліджень на умовах вихідної ліцензії;

CC BY-NC – дозволяє повторно поширювати та використовувати твір або дані досліджень в некомерційних цілях.

CC BY-ND – дозволяє поширювати та використовувати твір, дані досліджень без будь-яких змін.

Метадані («дані про дані») – детальний опис атрибутів (характеристик) документу/ів (файлу/ів даних).

Науковий результат – нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації. Науковий результат може бути у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову, тощо;

План управління даними — документ, який описує етапи управління даними досліджень впродовж усього їх життєвого циклу: планування, збір або отримання, аналіз, публікацію та архівування.

Посилання – сукупність бібліографічних відомостей про цитований у творі або наборі даних інший твір або набір даних.

Право доступу до даних досліджень – дозвіл або заборона здійснення певного типу доступу до даних досліджень, а саме:

– *дані у відкритому доступі* – дані вільно доступні шляхом прямого завантаження з загальнодоступного веб-ресурсу.

– *доступ до даних обмежено* – доступ до даних досліджень можливий за запитом або з плинком певного періоду часу.

Сховища / Репозитарії даних досліджень – електронні платформи, що накопичують, систематизують та зберігають дані досліджень та їхні метадані; забезпечують доступність, повторне використання та можливість цитування даних.

Твір – результат інтелектуальної, аналітико-синтетичної чи евристичної діяльності окремої людини чи групи людей, поданий у формі, що дає змогу його

МОН України	Політика відкритої науки Сумського державного університету	Стор. 4
СумДУ		Версія 01

поширення, отримання, зберігання, обробки, відтворення для використання різними засобами, методами, способами, технологіями.

Творець даних – фізична особа, яка отримала дані в результаті наукових досліджень.

Управління даними досліджень – набір інструментів, методів та архітектур для швидкого, безпечного та економічно ефективного збору, доступу, підтримки та підвищення цінності даних.

Цитування – використання у своєму творі або наборі даних досліджень фрагменти інших раніше опублікованих творів або наборів даних досліджень з обов'язковим посиланням (згадуванням) на його авторів або творців даних та джерело цитування.

3. Основні цінності та принципи відкритої науки відповідно до Рекомендацій ЮНЕСКО²

3.1 Цінності відкритої науки:

Якість і добросовісність – відкрита наука повинна поважати академічну свободу та права людини, а також забезпечувати високоякісні дослідження, об'єднуючи численні джерела знань та роблячи дослідницькі методи і результати широко доступними для ретельного аналізу та перевірки з використанням прозорих процесів оцінювання.

Користь для суспільства – як глобальне суспільне благо, відкрита наука повинна належати і приносити користь всьому людству. З цією метою наукові знання повинні бути у відкритому доступі, а їхні здобутки повинні бути частиною суспільного надбання. Наукова практика повинна бути інклюзивною, стійкою та справедливою, зокрема щодо можливостей для здобуття наукової освіти та нарощування потенціалу.

Рівність та справедливість – відкрита наука повинна відігравати важливу роль у забезпеченні рівності між дослідниками з розвинутих країн і країн, що розвиваються, забезпечуючи справедливий і взаємний обмін науковими здобутками та результатами, рівний доступ до наукових знань як для виробників, так і для споживачів знань, незалежно від місця розташування, національності, раси, віку, статі, доходу, соціально-економічного місця, кар'єрного рівня, мови, релігії, інвалідності, етнічної приналежності, міграційного статусу тощо.

Різноманітність та інклюзивність – відкрита наука повинна охоплювати різноманітність знань, методів та процедур роботи, мови, результати та теми досліджень, які відповідають потребам та епістемічному плюралізму наукового середовища в цілому, різних дослідницьких груп і вчених, широкого кола громадськості та носіїв знань, які знаходяться за межами традиційного наукового співтовариства, включаючи корінні народи та місцеві громади, а також соціальних суб'єктів з різних країн і регіонів.

3.2 Принципи відкритої науки:

Прозорість, контроль, критичний аналіз та відтворюваність результатів – відкритість слід заохочувати на всіх етапах наукової діяльності з

² <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379949>

МОН України	Політика відкритої науки Сумського державного університету	Стор. 5
СумДУ		Версія 01

метою посилення надійності та точності наукових результатів, а також впливу науки на суспільство та підвищення здатності суспільства в цілому вирішувати складні взаємопов'язані проблеми. Більш висока ступінь відкритості веде до підвищення прозорості та довіри до наукової інформації та зміцнює фундаментальні засади науки як окремої форми знань, що базується на фактах, які пройшли перевірку шляхом зіставлення з реальністю, логічного аналізу та експертного контролю.

Рівність можливостей – всі вчені та інші зацікавлені сторони відкритої науки незалежно від їхнього місцезнаходження, національності, раси, віку, статі, рівня доходу, соціально-економічного стану, етапу кар'єри, мови, релігії, інвалідності, етнічної приналежності, міграційного статусу тощо мають рівні можливості з точки зору доступу до відкритої науки, участі в ній та використання її результатів.

Відповідальність, повага та звітність – відкритість веде до підвищення відповідальності для всіх учасників відкритої науки, яка, разом із громадською підзвітністю, виявленням конфліктів інтересів, пильністю щодо можливих соціальних та екологічних наслідків дослідницької діяльності, інтелектуальною цілісністю та повагою до етичних принципів і наслідків, що стосуються дослідження, має стати основою для ефективного управління відкритою наукою.

Співпраця, участь та інклюзивність – співпраця на всіх рівнях наукового процесу поза межами географічних, мовних, поколінських та ресурсних бар'єрів має стати нормою; слід сприяти міждисциплінарному співробітництву поряд із всебічною та ефективною участю представників громадськості та використанням знань маргіналізованих спільнот для вирішення соціально значущих проблем.

Гнучкість – внаслідок існуючого у світі розмаїття наукових систем, суб'єктів та ресурсів, а також через динамічний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, не існує універсальних підходів до використання інструментарію відкритої науки. Необхідно заохочувати різні траєкторії руху до відкритої науки та форми її реалізації, дотримуючись при цьому принципів та цінностей відкритої науки.

Стійкість – щоб відкрита наука була якомога ефективнішою та дієвішою, вона повинна спиратися на стійкі в довгостроковій перспективі методи роботи, послуги, інфраструктуру та моделі фінансування, що дозволяють забезпечити рівноправну участь науковців із менш розвинутих установ та країн. Об'єкти інфраструктури відкритої науки повинні функціонувати та фінансуватися в основному на некомерційній основі, спираючись на довгострокову концепцію вдосконалення методології відкритої науки, яка максимально забезпечує постійний та необмежений доступ усім бажаючим.

4. Впровадження принципів відкритої науки в освітній діяльності університету

4.1 Відповідальним за впровадження принципів відкритої науки в освітній діяльності університету є профільний проректор з науково-педагогічної роботи та підпорядковані йому підрозділи.

МОН України	Політика відкритої науки Сумського державного університету	Стор. 6
СумДУ		Версія 01

4.2 Університет цілеспрямовано забезпечує доступність навчання всім учасникам освітнього процесу, зокрема й для незахищених груп населення та осіб з особливими освітніми потребами.

4.3 Для забезпечення якісного навчання університет забезпечує здобувачам вищої освіти відкритий доступ до всіх власних освітніх ресурсів та навчально-методичних матеріалів, які видаються Видавництвом СумДУ.

4.4 Для забезпечення відкритого доступу до навчально-методичних матеріалів та взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу, в університеті створена власна онлайн-екосистема навчання.

4.5 Оприлюднення кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти у відкритому доступі є обов'язковим. Виключенням є роботи, що мають інформацію з обмеженим доступом, оприлюднення таких робіт у відкритому доступі здійснюється відповідно до чинного законодавства.

4.6 З метою накопичення, систематизації, зберігання та довготривалого відкритого доступу до електронних версій навчально-методичних матеріалів, наукових творів, кваліфікаційних робіт тощо в університеті організовано та здійснюється підтримка Інституційного репозитрію СумДУ.

5. Впровадження принципів відкритої науки в науковій діяльності університету

5.1 Відповідальним за впровадження принципів відкритої науки в науковій діяльності університету є проректор з наукової роботи та підпорядковані йому підрозділи.

5.2 Університет сприяє проведенню наукових досліджень через надання відкритого доступу до власної дослідницької інфраструктури вітчизняним та іноземним вченим.

5.3 Оприлюднення у відкритому доступі звітів за результатами виконання науково-дослідних робіт (науково-технічних розробок) та грантів, що фінансуються державою (далі – НДР), а також дисертаційних робіт є обов'язковим. Виключенням є роботи, що мають інформацію з обмеженим доступом, оприлюднення таких робіт у відкритому доступі здійснюється відповідно до чинного законодавства.

5.4 Робота з даними та матеріалами досліджень:

5.4.1 Університет прагне у своїй діяльності дотримуватися FAIR принципів до даних досліджень НДР.

5.4.2 Усі особи, задіяні у НДР, несуть відповідальність за точність даних досліджень, які вони отримали, зібрали, розробили або впровадили.

5.4.3 Перед початком виконання НДР, керівником проєкту, а також вченими, які залучені до виконання НДР, розробляється план управління даними.

5.4.4 Усі учасники наукової співпраці мають бути заздалегідь поінформовані про всі дозволені та заборонені форми поширення спільних даних досліджень та їхніх наукових результатів.

5.4.5 Дані досліджень мають бути оприлюднені таким чином, щоб їх можна було використовувати настільки широко, наскільки це можливо, як

МОН України	Політика відкритої науки Сумського державного університету	Стор. 7
СумДУ		Версія 01

спеціалістами у тих самих або пов'язаних галузях знань, так і інформаційно-пошуковими або аналітичними системами.

5.4.6 З метою забезпечення відтворюваності, надійності та точності даних досліджень, усі матеріали мають бути:

- від початку проєкту належним чином задокументовані відповідно до загальних стандартів документування даних або специфікацій організацій, що фінансують дослідження;

- доступні в репозитарії даних за ліцензією CC BY, якщо це не суперечить конфіденційності, захисту персональних даних, інтелектуальної власності тощо;

- у разі, якщо доступ до даних досліджень обмежено, в репозитарії даних мають бути доступні їх метадані з детальним описом умов доступу до даних досліджень.

- забезпечене їх належне зберігання протягом певного періоду часу (рекомендовано 10 років), якщо вони не можуть бути поширені у відкритий доступ.

5.5 Публікація наукових результатів.

5.5.1 Вченим університету рекомендовано оприлюднювати результати НДР відповідно до принципів відкритого доступу, наскільки це можливо.

5.5.2 Оприлюднені наукові результати мають містити інформацію про джерело фінансування дослідження та будь-який конфлікт інтересів.

5.5.3 Доцільно оприлюднювати результати досліджень невдалих експериментів та проєктів, за умови, якщо це має науковий інтерес або запобігає марній витраті ресурсів через повторні дослідження.

5.5.4 Наукові публікації вчених університету повинні містити в собі інформацію про внесок кожного автора у дослідження відповідно до таксономії ролей учасників досліджень «CRediT» (<https://credit.niso.org/>).

5.5.5 Усі наукові публікації вчених університету мають містити заяву (інформацію) про доступність даних досліджень.

5.6 Усі наукові видання університету підтримують політику відкритого доступу і видаються з використанням ліцензій CC BY.

5.7 Університет, у разі потреби, забезпечує набуття прав інтелектуальної власності на наукові результати та їх ліцензування. Вільний доступ до наукових результатів, які потребують захисту прав інтелектуальної власності, здійснюється після отримання охоронних документів.

6. Реалізація принципів відкритої науки в університеті передбачає:

- розробку нормативної бази щодо створення сприятливих умов для впровадження принципів відкритої науки в університеті;

- наявність відповідної інфраструктури, яке включає:

- репозитарій академічних текстів;
- репозитарій даних досліджень;
- системи збору та аналізу метаданих наукових результатів («Scientific Results Management System» (SRMS));
- хмарне сховище довгострокового зберігання наукових даних;
- доступ до дослідницької інфраструктури;

МОН України	Політика відкритої науки Сумського державного університету	Стор. 8
СумДУ		Версія 01

- сайт «Відкритої науки Сумського державного університету»;
 - використання, за можливості, платформи Open Journal Systems науковими журналами університету;
 - популяризацію принципів відкритої науки серед учасників освітньо-наукового процесу;
 - підвищення кваліфікації та підтримку дослідників (навчання/тренінги/консультування) з питань відкритих практик в освітньо-науковій діяльності;
 - розробку та впровадження механізмів оцінювання ефективності освітньо-наукової діяльності структурних підрозділів в умовах впровадження принципів відкритої науки в університеті.

7. Прикінцеві положення

7.1 Університет зобов'язується планувати та виконувати заплановану діяльність, орієнтовану на виконання задекларованих положень.

7.2 Політика відкритої науки Сумського державного університету повинна бути доведена до всіх співробітників університету і враховуватися ними в своїй поточній діяльності.

7.3 Рішенням вченої ради у Політику відкритої науки Сумського державного університету за потреби можуть вноситися відповідні коригування.

Затверджено вченою радою СумДУ
Протокол №08 від 08 лютого 2024 року

Голова вченої ради	Анатолій ВАСИЛЬЄВ
Вчений секретар	Анатолій РУБАН
Відповідальні за укладання Політики:	
Начальник ЦНТЕІ	Сергій ГУДКОВ
Провідний фахівець	Ольга КРАМАРЕНКО
ПОГОДЖЕНО:	
Проректор з наукової роботи	Анатолій ЧОРНОУС
Проректор з НІР	Інна ШКОЛЬНИК
В.о начальника НДЧ	Владислав КОНДУСЬ
Директор бібліотеки	Ольга КРИЦЬКА
В.о. начальника юридичного відділу	Наталія ЗАЇКА